

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.237

Ю.В. Абакумовадоктор юридичних наук, доцент
Класичний приватний університет

СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ ТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОСТУПКУ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Статтю присвячено розгляду спірних питань, що стосуються відмежування злочину від адміністративного правопорушення та кримінального проступку. Розглянуто основні напрями вдосконалення інституту співучасті в умовах гуманізації кримінального законодавства.

Ключові слова: співучасть, злочин, проступок, адміністративний проступок, кримінальний проступок, співучасники, суспільна небезпека.

I. Вступ

З моменту набуття незалежності Україна інтенсивно намагається розбудувати правову демократичну державу. Проте на шляху таких перетворень наше суспільство супроводжують і негативні явища, такі як економічні, соціальні, політичні (внутрішні та зовнішні) кризи, правовий нігілізм тощо. Одним з найбільш негативних явищ є злочинність, яка, особливо останнього часу, все більше набуває організованого та міжнародного характеру.

Але систематичні зміни в економічних, соціально-політичних та інших сферах життя суспільства й держави, враховуючи також останні події в Україні, повинні привести до зміни поглядів на правову систему в цілому та створення передумов для демократизації, посилення захисту прав і свобод людини, що передбачає, крім іншого, гуманізацію кримінального законодавства.

Зміни соціально-політичних орієнтирів, що відбуваються в державі, прагнення до утвердження принципів верховенства права та соціальної справедливості, до гармонізації національного законодавства України із законодавством Європейського Союзу надають особливої актуальності питанням подальшої гуманізації кримінального законодавства.

Під час реформування правової системи України та подальшої гуманізації кримінального законодавства, нового вирішення також потребують питання юридичної відповідальності за діяння, що не становлять значної суспільної небезпеки, зокрема ті з них, що вчинюються в співучасті. Такі діяння в літературі з кримінального права прийнято визначати як кримінальні проступки [1].

Слід зазначити, що проблема відмежування адміністративних проступків від злочинів тривалий час існує як у юридичній науці, так і в судовій практиці. Зокрема, дослідженню цього питання присвячено праці Ю.П. Битяка, І.П. Голосніченка, Т.О. Коломоєць, Н.Ф. Кузнецової, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, Д.М. Лук'янца, М.І. Хавронюка та інших відомих учених. Проте, незважаючи на значні результати, цю проблему неможливо визнати остаточно вирішеною.

II. Постановка завдання

Мета статті – розглянути основні напрями вдосконалення інституту співучасті в умовах гуманізації кримінального законодавства України; проаналізувати поняття “злочин”, “адміністративне правопорушення” та “кримінальний проступок”.

III. Результати

З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України питання щодо впровадження інституту кримінального проступку набуло особливої актуальності. Така політика фактично спрямована на декриміналізацію значної кількості кримінально каранних діянь, тобто здійснення процесу встановлення підстав втрати діянням суспільної небезпеки, визнання недоцільності кримінально-правової протидії такої поведінки й скасування їх кримінальної караності.

Проте в науці адміністративного та кримінального права досі залишаються остаточно невирішеними критерії такого відмежування. Необхідність їх виділення впливає з вимог Конвенції про захист прав і основних свобод людини та практики Європейського Суду з прав людини.

У судовій практиці часто виникають ситуації, коли особа, яка вчинила злочин, не може пояснити причини, мотиви та мету своєї поведінки, і ситуація розв'язується

формально: вчинене діяння має всі ознаки злочину, що підпадають під статтю кримінального закону, а тому призначається відповідне покарання без серйозного аналізу його суб'єктивної сторони.

Деякі вчені [5, с. 28] наголошують, що у встановленні критеріїв розмежування злочинів і адміністративних деліктів значну роль відіграє склад діяння. Як вважав свого часу О.М. Трайнін, складні й тонкі питання про межу між злочином, з одного боку, адміністративним правопорушенням і дисциплінарним проступком – з іншого, можуть бути вирішені, насамперед, за допомогою аналізу та чіткого формулювання складу злочину [6, с. 54].

Саме склад правопорушення виконує розмежувальну функцію, за допомогою якої ознаки складів відмежують злочини від діянь, які ними не є [4, с. 83].

На думку інших учених, адміністративна преюдиція виступає як зрозумілий та ефективний критерій відмежування адміністративної відповідальності від кримінальної, а повна відмова від неї є помилкою [3, с. 158].

Аналіз численних змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) як за радянських часів, так і за роки незалежності України свідчить, що вони фактично були внесені лише один раз – у 2001 р. Але ці зміни, на слухну думку В.К. Колпакова, стосувалися фіксації соціально-політичних перетворень і не зачіпали сутнісних характеристик адміністративного правопорушення, а редакція ст. 9 КУпАП залишається чинною й досі [2, с. 5].

У сучасній теорії адміністративного та кримінального права основним критерієм розмежування адміністративних проступків і злочинів вважається суспільна небезпека, про що ми вже зазначали раніше. Саме остання означає, що діяння шкідливе для суспільства, якщо воно спричиняє або створює загрозу заподіяння такої шкоди суспільним відносинам [7, с. 425]. Одночасно існує точка зору щодо наявності в адміністративних проступках такої ознаки, як шкідливість, а якщо соціальна шкідливість правопорушення досягає рівня суспільної небезпеки, то воно є злочином [8, с. 2].

Одним з перших у новітній історії українського адміністративного права до характеристики адміністративного проступку звернувся І.П. Голосніченко в монографії “Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права” [9, с. 3–5]. Свою увагу автор зосередив на визначенні місця адміністративного проступку серед інших видів протиправної поведінки, розпочав дискусію щодо співвідношення суспільної небезпеки та шкідливості в ознаках адміністративного делікту, здійснив аналіз фактора небезпечності суб'єкта правопорушення як

одного з критеріїв розмежування адміністративних проступків і злочинів.

Поняття “шкідливість”, на думку науковця, виступає в ролі родового щодо поняття “небезпечність”. Проступки мають різний ступінь шкідливості, який може підвищуватись і сягати нової якості – суспільної небезпечності [9, с. 4].

Слід також зрозуміти сутність природи проступку та звернути увагу на суб'єктивні ознаки вчиненого діяння. Розмежування правопорушень за видами повинно бути засновано на ступені суспільної небезпеки діяння, проявом якої можуть виступати: характер суспільної небезпеки діяння; форма вини та характер дій особи, яка вчинила діяння; а також особа винного у вчиненні діяння.

Крім того, в юридичній літературі робилися доцільні спроби виокремити між злочинами й адміністративними проступками кримінальні проступки. Наприклад, М.І. Хавронюк виділяє такі критерії відмежування адміністративних проступків від кримінальних: тяжкість наслідків; суспільна небезпека; форма вини; повторність вчиненого діяння тощо [10, с. 112].

Узагальнюючи, зазначимо, що критеріями для визначення деяких адміністративних правопорушень кримінальними проступками можуть бути: 1) вчинення проступків поза сферою управління; 2) ступінь їх небезпечності для суспільних відносин; 3) вид стягнення. Так, стягненнями, що свідчать про кримінально-правовий характер проступків, є: конфіскація предмета, який став зняряддям вчинення або безпосереднім об'єктом проступку; грошей, одержаних унаслідок вчинення адміністративного проступку; виправні роботи; адміністративний арешт.

Крім того, існує потреба в перегляді змісту та видів адміністративних стягнень. Ними повинні залишитися лише попередження, штраф та позбавлення спеціального права, наданого особі (права керування транспортними засобами, права полювання тощо).

На нашу думку, слід відмовитися від такого адміністративного стягнення, як оплатне вилучення предмета, який став зняряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, оскільки воно порушує вимоги (ст. 41) Конституції України. Конфіскація та виправні роботи можуть застосовуватися лише як покарання за вчинення злочину. Оскільки за вчинення адміністративних проступків пропонується не застосовувати адміністративний арешт, то його слід перейменувати на короткотривалий арешт, що й буде виступати санкцією за кримінальний проступок. Що стосується процесуального критерію відмежування адміністративних правопорушень від злочинів, то він пов'язаний лише з процесуальним порядком розгляду адміністративних і кримінальних справ.

Перші розглядаються за правилами адміністративного процесу, а інші – за правилами кримінального судочинства. Також слід врахувати й те, що кримінальні проступки повинні мати судову юрисдикцію й бути предметом регулювання кримінального законодавства (наприклад, дрібне хуліганство, вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису тощо).

Слідча та судова практика доводить, що краще розглядати критерії розмежування в комплексному варіанті. Загалом для розв'язання зазначеного питання доцільно поділити їх на основні та факультативні, що допоможе юристам-правникам орієнтуватися в конкретній ситуації.

Отже, для вирішення проблеми відмежування адміністративних проступків від злочинів, на нашу думку, слід спиратися на такі критерії: 1) основні: матеріальний (суспільна небезпека); суб'єктивна сторона; суб'єкт, який вчинив правопорушення; 2) факультативні: критерій покарання; процесуальний; коло осіб (органів), які уповноважені розглядати такі справи.

За критерієм ступеня суспільної небезпеки діяння найбільш доцільно виділити три групи правопорушень: злочини, тобто діяння, які мають найбільший ступінь суспільної небезпеки; кримінально-правові проступки меншої суспільної небезпеки, яким не притаманні ознаки злочинного діяння; адміністративні правопорушення.

Традиційно вважалось, що особлива частина КУпАП містить склади проступків, які, на відміну від злочинів, не є суспільно небезпечними. Згідно зі ст. 9 КУпАП, "адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, вина (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності [11, с. 18].

Інститут співучасті в КУпАП узагалі не згадується, у зв'язку із чим стає неможливим визначити позицію законодавця стосовно розмежування відповідальності за кримінальні злочини та адміністративні проступки.

У Кримінальному кодексі України передбачені норми щодо злочинів, однією з основних ознак яких є суспільна небезпечність діяння. Однак розмежування адміністративних проступків і кримінальних правопорушень (злочинів) лише за ознакою суспільної небезпечності та галузями права (адміністративне і кримінальне право) є недостатнім. Вимоги щодо однорідності суспільних відно-

син, що визначають предмет регулювання адміністративного права, в його правовому інституті адміністративної відповідальності не витримані.

Нормами особливої частини чинного КУпАП охоплені проступки, які не належать до сфери управління. Наприклад, проступки, передбачені в ст. 51 "Дрібне розкрадання державного або колективного майна"; ст. 51² "Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності"; ст. 52 "Псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель"; ст. 89 "Жорстоке поводження з тваринами"; ст. 104 "Потрава посівів, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, пошкодження насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи селянських (фермерських) господарств"; ст. 173 "Дрібне хуліганство" та багато інших [11, с. 334].

Ці проступки за юридичною природою не є адміністративними, оскільки відносини, що охороняються названими вище нормами, не стосуються державного управління або місцевого самоврядування. Але це і не злочини, оскільки вони не становлять великої суспільної шкідливості. Постає запитання: з яким же видом правопорушень у цьому разі ми маємо справу?

В Україні системна розробка законодавства, пов'язана із криміналізацією проступків, поки що не завершена і перебуває на початковій стадії. Однак з досвіду законодавства зарубіжних країн відомо, що більшість з них у системі кримінального законодавства мають статті, норми яких передбачають склади злочинів, і статті, в яких передбачено склади кримінального проступку (наприклад, США, Великобританія, Франція, Нідерланди, Ізраїль тощо) [12–17].

За вчинення кримінального проступку в законодавстві зазначених країн в основному передбачено невисокі стягнення, які не тягнуть за собою судимості.

Викладене вище дає змогу вести мову про доцільність передбачення в українському законодавстві кількох видів протиправних діянь: 1) адміністративних проступків; 2) кримінальних проступків; 3) власне кримінальних злочинів.

Узагальнюючи згадувані вище дослідження попередників, розмежування таких протиправних діянь доцільно здійснювати на основі таких критеріїв, як ступінь завданої ними шкоди суспільним відносинам, різновиди об'єкта правопорушення, суб'єкти юрисдикції, тяжкість та види стягнень, що передбачаються за їхнє вчинення, суб'єкти правопорушення.

Так, за ступенем шкідливості варто виділити три види правопорушення – з високим, значним та невисоким рівнем суспільної шкоди.

Правопорушення з найвищим рівнем суспільної шкоди (суспільно небезпечні), незалежно від того, які правовідносини вони порушують, в українському праві за наявності деяких інших ознак вважаються злочином. Відмежування проступку (як кримінального, так і адміністративного) від злочину хоч і являє собою проблему, але законодавець знаходить можливості її вирішення.

Цього не можна поки що сказати про відмежування кримінального проступку, склад якого взагалі ще не визначений кримінальним законодавством. Тому при розмежуванні цих видів правопорушення – кримінального та адміністративного проступку – варто використовувати разом з критерієм “ступінь заподіяної шкоди” інші критерії оцінювання.

Значним рівнем суспільної шкоди доцільно характеризувати кримінальний проступок. Правопорушення з невисоким рівнем суспільної шкоди можна розглядати як одну з ознак адміністративного проступку.

Розмежування кримінального й адміністративного проступків доцільно провести також за об'єктом (відносинами, які охороняються тією чи іншою галуззю права) та за суб'єктом юрисдикції.

Так, до адміністративних проступків слід віднести лише ті з них, які посягають на встановлений порядок управління в широкому значенні цього терміна. Це означає, що ними можна вважати проступки, які посягають, наприклад, на порядок управління у сфері громадської безпеки, охорони природи, якості продукції метрології та стандартизації, транспорту, загального військового обов'язку тощо.

Розділяючи проступки на кримінальні та адміністративні, залежно від суб'єкта юрисдикції, слід мати на увазі, що суб'єктами адміністративної юрисдикції є органи виконавчої влади, які уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, а справи про кримінальні проступки розглядатимуть суди загальної юрисдикції, які спеціалізуються на кримінальних справах.

Ще одним важливим критерієм розмежування адміністративного та кримінального проступку є тяжкість і вид стягнення. Такі стягнення, як виправні роботи, конфіскація майна, арешт, слід передбачати лише для кримінальних проступків.

Кримінальні та адміністративні проступки також можуть бути розмежовані за суб'єктом правопорушення. Адміністративну відповідальність мають нести як фізичні, так і юридичні особи, відповідальність за кримінальний проступок – лише фізичні особи (громадяни, посадові особи тощо).

Нарешті, юридичні склади кримінальних проступків і злочинів доцільно передбачити в єдиному кодифікованому акті – Кримінальному кодексі України, створивши два окремі кодифіковані розділи. Один із цих розді-

лів має розміщуватись у Загальній частині Кримінального кодексу України (далі – КК України), а другий – в Особливій.

У розділі Загальної частини необхідно визначити поняття кримінального проступку, його особливості, а також інститут співучасті в злочині та кримінальному проступку, який з точки зору структурно-функціональної будови не відрізнятиметься від інституту співучасті в злочині в окремому розділі. Тобто ознаки кримінально-правового проступку, що вчинюється у співучасті, – це:

1) вчинення кримінально-правового проступку декількома особами: а) фізичними – які на момент вчинення правопорушення досягли шістнадцятирічного віку і є осудними; б) юридичними – що вчинили проступок у особі свого керівного органу;

2) вчинення умисного діяння;

3) умисна участь осіб у вчиненні кримінально-правового проступку;

4) спільне вчинення особами кримінально-правового проступку.

У розділі Особливої частини варто передбачити статті з відповідними складами кримінальних проступків, в яких визначатимуться санкції за кримінальні проступки тощо.

Досвід законодавства зарубіжних країн (наприклад, Франції, Нідерландів, Великобританії, США тощо) засвідчує, що в системах їхнього кримінального законодавства є статті, норми яких передбачають склади злочинів, і статті, у яких подано склади кримінальних проступків. За вчинення кримінальних проступків, в основному, передбачені незначні стягнення, які не тягнуть за собою судимості [12–17].

Хоча відмежування адміністративного проступку від злочину також є проблемою, але законодавець знаходить можливості її розв'язання. Цього не можна поки що сказати про відмежування кримінального проступку (склад якого взагалі досі не передбачений законодавством) від адміністративного, який сьогодні об'єктивно поєднує в собі ці два явища. Тому при розмежуванні цих двох видів правопорушення потрібно використовувати, разом з критерієм “ступінь заподіяної шкоди”, й інші критерії. Так, до кримінальних можна віднести проступки, у яких об'єктом є порядок управління у сфері, рішення державних органів у якій може викликати значний громадський резонанс, звинувачення таких органів в упередженості (наприклад, сфера діяльності політичних партій, релігійних організацій, засобів масової інформації). Це повинно також запобігти використанню повноважень адміністративних органів щодо незаконного притягнення до адміністративної відповідальності в “нечистих” політичних інтересах окремих осіб чи груп з метою політичної розправи.

Виходячи з особливостей об'єктивної сторони, адміністративними проступками слід визнати тільки порушення правил, стандартів, нормативів, встановлених органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також порушення вимог законів, контроль за виконанням яких покладено на органи виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Таким чином, адміністративні проступки характеризуватимуться формальним складом, тобто необхідною й достатньою підставою для притягнення до адміністративної відповідальності має визнаватися лише винне порушення норми, а настання матеріальних наслідків може бути факультативною ознакою. Тому, з формально-юридичної точки зору, адміністративними проступками слід визнати правопорушення, назви яких формулюються як "порушення законодавства...", "порушення порядку...", "порушення режиму...", "здійснення... діяльності без дозволу" тощо.

Проступки доцільно поділити на адміністративні та кримінальні залежно від суб'єкта юрисдикції. Притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних проступків має належати до компетенції органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які уповноважені здійснювати контроль за виконанням відповідного законодавства. Питання про накладення адміністративних стягнень узагалі має бути виведено з компетенції судів, оскільки в таких випадках вони змушені діяти не як органи, які здійснюють правосуддя, а як адміністративні органи, що порушує конституційний принцип розподілу влади.

В юридичній літературі існують й інші думки. Наприклад, виходячи з конституційного положення про те, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, вирішувати справи про адміністративні проступки повинні тільки суди. Однак погодитися з такою думкою не можна принаймні з двох підстав [4, с. 83].

По-перше, за такого підходу допускається розширене тлумачення терміна "правосуддя", оскільки сюди необґрунтовано включається вирішення справ про притягнення до будь-якого виду відповідальності. Продовжуючи наведений хід думок, можна зробити несподіваний висновок, що й дисциплінарні стягнення за порушення трудової дисципліни, й усі фінансові санкції мають застосовуватися виключно за рішенням суду. Однак для цього немає ніяких ні теоретичних, ні фактичних передумов. Здається, що ефективність таких заходів відповідальності у разі віднесення їх до судової юрисдикції значно зменшиться.

По-друге, розширення каральних функцій суду негативно позначиться на авторитетності судів. Ототожнення у громадській думці судів

з органами, основним завданням яких є притягнення до відповідальності, не сприятиме довірі громадян до правосуддя. Судовий порядок слід передбачити лише для оскарження рішень адміністративних органів у справах про адміністративні проступки. Оскарження рішень адміністрації щодо притягнення до адміністративної відповідальності має здійснюватися в адміністративному суді.

Усі норми, що встановлюють порядок вирішення питань у справах, пов'язаних з притягненням до адміністративної відповідальності, доцільно перенести з Кодексу України про адміністративні правопорушення до Адміністративно-процедурного кодексу (норми щодо порядку притягнення до адміністративної відповідальності) та Адміністративно-процесуального кодексу (норми щодо судового розгляду скарг на рішення про накладення адміністративного стягнення), проекти яких підготовлені й обговорюються.

Таким чином, новий Кодекс про адміністративні проступки повинен містити лише норми матеріального права, процесуальні ж відносини мали б бути предметом регулювання інших законів, що відповідатиме законодавчій техніці, яка склалася при підготовці й прийнятті, зокрема, кримінального та кримінально-процесуального законодавств.

Адміністративні та кримінальні проступки повинні відрізнятися й за видом та суворістю стягнень. Враховуючи те, що ступінь шкідливості кримінальних проступків вищий, ніж адміністративних проступків, за їх вчинення необхідно передбачити більш суворі стягнення, які міг би накладати виключно суд.

Такі стягнення, як арешт та виправні роботи, слід передбачати лише для кримінальних проступків, оскільки вони суттєво обмежують конституційні права громадян. Це випливає зі ст. 29 і 43 Конституції України, які допускають такі обмеження тільки за рішенням суду. Якщо ж санкція за вчинення адміністративного проступку поряд із штрафом передбачає конфіскацію майна, то вона повинна застосовуватися за рішенням суду за зверненням адміністративного органу, який притягнув особу до адміністративної відповідальності і наклав штраф. Цього вимагає ст. 41 Конституції України.

Суд у цьому разі повинен бути наділений повноваженням перевірити правомірність притягнення до адміністративної відповідальності. Стягнення за вчинення кримінального проступку має накладатися судом за зверненням осіб, інтереси яких порушено (потерпілих); контролюючих органів виконавчої влади чи місцевого самоврядування; прокуратури (в інтересах держави чи громадян).

Варто окремо зупинитися на такій санкції, як оплатне вилучення предметів, що стали знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом проступку, яка передбачена як

один з видів стягнення чинним КУпАП (ч. 3 ст. 24) [11, с. 39].

На наш погляд, оплатне вилучення предметів прямо суперечить вимогам частини п'ятої ст. 41 Конституції України, яка передбачає примусове відчуження об'єктів права приватної власності лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, а не як вид стягнення. У разі примусового відчуження Конституція вимагає попередньо і повністю відшкодувати власнику вартість вилученого об'єкта, і лише за умов воєнного або надзвичайного стану допускається наступне відшкодування вартості. У супереч вимогам Конституції Кодекс встановлює наступне відшкодування вартості вилученого предмета, і не повне, а з відрахуванням витрат на реалізацію.

Таким чином, можна дійти висновку, що як оплатне, так і безоплатне (конфіскація) вилучення речей, які стали знаряддям вчинення або безпосереднім предметом проступку, не може бути передбачене КУпАП як вид стягнення. На нашу думку, від нього необхідно відмовитися. Однак у випадку необхідності, там, де ця міра є потрібною і виправданою, пропонується застосовувати конфіскацію таких речей у судовому порядку.

Крім того, як адміністративну відповідальність, так і відповідальність за кримінальний проступок повинні нести не лише фізичні, а і юридичні особи. У тих випадках, коли порушником може бути службова особа, органу, уповноваженому притягувати до відповідальності за проступки, варто віднести його до категорії кримінальних, щоб запобігти можливості уникнути такої посадовій особі відповідальності внаслідок "корпоративізму" та "кругової поруки".

З'ясувавши сутність адміністративного проступку, можна визначити спільну участь декількох осіб у його вчиненні, а отже, і співучасть у кримінального проступку.

КК України (ст. 26) визначає співучасть як умисну спільну участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину. Тобто співучасть характеризується такими (об'єктивними та суб'єктивними) ознаками: 1) наявністю двох чи більше суб'єктів злочину, які беруть участь у вчиненні одного й того самого умисного злочину; 2) умисний характер діяльності співучасників; 3) спільність їх участі у злочині [18, с. 78].

Отже, співучасть передбачає спільне вчинення злочину саме суб'єктом злочину. Кожен зі співучасників має відповідати вимогам закону, що висуваються до суб'єктів злочину, тобто бути осудним і досягти віку притягнення до кримінальної відповідальності (ст. 18, 19, 22 КК України). Адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку (ст. 12 КУпАП), що свідчить про меншу

суспільну небезпеку адміністративного проступку порівняно зі злочином, оскільки відповідальність за деякі злочини може наступати з чотирнадцяти років (ч. 2 ст. 22 КК України). Також, відповідно до ст. 20 КУпАП, не підлягає адміністративній відповідальності особа, яка під час вчинення протиправної дії чи бездіяльності була в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоща чи іншого хворобливого стану. Тобто КУпАП також наділяє суб'єкта вчинення протиправної дії певними ознаками.

Спільна діяльність суб'єктів повинна бути спрямована на вчинення саме умисного злочину (на що прямо вказує ст. 26 КК України), оскільки тільки при умисній формі вини особа повною мірою усвідомлює всю суспільну небезпеку свого діяння, припускає настання породжуваних ним злочинних наслідків і бажає або свідомо припускає їх. На відміну від цього, ст. 9 КУпАП, як вже згадувалось, вказує: "Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність..." При цьому можна припустити, що кожне діяння, що саме спільно вчинюється декількома суб'єктами, припускає тільки умисний характер дій, де умисел спрямовано на досягнення загальної єдиної мети (результату) для всіх учасників як злочину, так і адміністративного правопорушення, а також кримінального проступку. Тобто не тільки діяння має бути навмисним, але і всі співучасники під час його вчинення також повинні діяти навмисно.

"Спільність" означає, що:

- по-перше, злочин вчинюється спільними зусиллями всіх співучасників, тобто саме дії всіх учасників злочинного діяння в цілому призводять до вчинення злочину;
- по-друге, наслідок, який досягається в результаті вчинення злочину, є єдиним, неподільним, спільним для всіх учасників. За цей злочинний результат несуть відповідальність усі співучасники. Притягнення до кримінальної відповідальності співучасника може відбуватися лише на тій підставі, що його діяння було (були) необхідним для спричинення єдиного злочинного результату;
- по-третє, між діями всіх співучасників і тим злочином, що безпосередньо вчинив виконавець, є наявним необхідний причинний зв'язок, оскільки спільний результат досягається лише за допомогою свідомої діяльності виконавця.

IV. Висновки

Розмежування правопорушень за видами повинно бути засновано на ступені суспільної небезпеки діяння, проявом якої можуть

виступати: характер суспільної небезпеки діяння; форма вини та характер дій особи, яка вчинила діяння; а також особа винного у вчиненні діяння.

На підставі викладеного можна виокремити між злочинами й адміністративними проступками кримінальні проступки.

Юридичні склади кримінальних проступків та відповідальність за них слід передбачити в Кримінальному кодексі, для чого необхідно переглянути понятійний апарат Загальної частини КК України, а також положення, що встановлюють санкції за кримінальні правопорушення.

В Особливий частині КК України необхідно передбачити два розділи, що поєднали би окремо склади кримінальних проступків та злочинів.

У разі вирішення законодавцем питання про запровадження інституту відповідальності за кримінальний проступок на користь останнього положення до нього можна буде віднести низку діянь, які сьогодні, незважаючи на невелику суспільну небезпеку, визнаються злочинами і мають як наслідок судимість. Отже, при запровадженні інституту кримінального проступку виникає необхідність у реформуванні інституту кримінальної відповідальності, оскільки відповідальність за вчинення кримінального проступку за своєю природою не повинна тягти за собою судимості. Крім того, за вчинення кримінального проступку повинні бути передбачені більш м'які санкції порівняно з покаранням за злочини.

Визнання в кримінальному праві кримінального проступку та внесення цього інституту до КК України зумовило б провадження у справах про такі делікти за нормами кримінального, однак виключило б настання для особи кримінально-правових наслідків вчинення злочину.

У КУпАП не передбачено ознак та якихось особливостей вчинення діяння спільними зусиллями. Тобто для визначення ознак спільної діяльності у кримінальному проступку необхідно звернути увагу, передусім, на визначення співучасті, що дає КК України, враховуючи всі її об'єктивні та суб'єктивні ознаки.

На основі викладеного можна виділити певні ознаки кримінально-правового проступку, що вчинюється в співучасті:

1. Вчинення кримінального проступку декількома особами: а) фізичними – які на момент вчинення адміністративного правопорушення досягли шістнадцятирічного віку і є осудними; б) юридичними (у зв'язку з чим постає необхідність визначення можливості юридичної особи бути суб'єктом злочину та бути учасником спільного злочину).

2. Вчинення умисного діяння.

3. Умисна участь осіб у вчиненні кримінального проступку.

4. Спільне вчинення особами кримінального проступку.

Список використаної літератури

1. Васильев Э.А. Общие черты административного правонарушения и преступления / Э.А. Васильев // Административное право и процесс. – 2007. – № 1. – С. 2.
2. Колпаков В. Стан дослідження проступку в українському адміністративному праві / В. Колпаков // Право України. – 2005. – № 6. – С. 25.
3. Назаренко Д.О. Про співвідношення кримінальної й адміністративної відповідальності за порушення правил адміністративного нагляду / Д.О. Назаренко // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (7–8 квітня 2006 р.). – Л., 2006. – С. 158.
4. Стефанюк В. Судова система України та судова реформа: пояснювальна записка до проекту Кодексу України про адміністративні проступки / В. Стефанюк. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – С. 83.
5. Чечот Д.М. Административная юстиция (Теоретические проблемы) / Д.М. Чечот. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1973. – С. 28.
6. Трайнин А.Н. Общее учение о составе преступления / А.Н. Трайнин. – М. : Госюриздат, 1957. – 363 с.
7. Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность / Н.Ф. Кузнецова // Избр. труды. – СПб., 2003. – С. 425–436.
8. Васильев Э.А. Общие черты административного правонарушения и преступления / Э.А. Васильев // Административное право и процесс. – 2007. – № 1. – С. 2.
9. Голосніченко І.П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права / І.П. Голосніченко. – К. : Вища школа, 1991. – С. 3–5.
10. Хавронюк М. Поняття злочинного діяння за законодавством Європейських країн / М. Хавронюк // Підприємство, господарство і право. – 2004. – № 9. – С. 112–119.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення : науково-практичний коментар / [Р.А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін.]. – К. : Правова єдність, 2008. – 655 с.
12. Закон об уголовном праве Израиля : постатейный перевод с иврита на рус. яз. / пер. Марат Дрофман. – 2-е изд., испр. и доп. – Хайфа, 2010. – 261 с.
13. Тарбагаев А.Н. Введение в уголовное право Нидерландов / А.Н. Тарбагаев. – Красноярск : СибУП, 2001. – 135 с.
14. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть / [под ред. И.Д. Козочкина]. – М. : Ин-т междунар. права и

- экономики им. А.С. Грибоедова, 2001. – 576 с.
15. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть : учеб. пособ. / Н.А. Голованова, В.И. Еремин, М.Л. Игнатова и др. ; [под ред. И.Д. Козочкина]. – М. : Омега-Л : Ин-т международного права и экономики им. А.С. Грибоедова, 2003. – 576 с.
16. Уголовный кодекс Франции / [под ред. Л.В. Головки, Н.Е. Крыловой ; пер. с фр. Н.Е. Крыловой]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – 650 с.
17. Уголовное право буржуазных стран. Общая часть : сборник законодательных актов. – М. : Юридическая литература, 1990. – 836 с.
18. Кримінальний кодекс України (із змінами і доповненнями станом на 11.02.2013 р.) / [упор. В.І. Тютюгін]. – Х. : Право, 2013. – 232 с.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2014.

Абакумова Ю.В. Соучастие в преступлении и в уголовном проступке: к постановке проблемы

Статья посвящена рассмотрению спорных вопросов, касающихся отграничения преступления от административного правонарушения и уголовного проступка. Рассматриваются основные направления совершенствования института соучастия в условиях гуманизации уголовного законодательства.

Ключевые слова: соучастие, преступление, проступок, административное правонарушение, уголовный проступок, соучастники, общественная опасность.

Abakumova Y. Complicity in the crime and the criminal offense: statement of the problem

The article is devoted to consider issues relating to the delimitation of the crime of administrative offenses and criminal misconduct. The main areas for improvement in terms of participation Institute humanization of criminal legislation.

Since gaining independence, Ukraine actively trying to build a legal democratic state. However, such changes in the way our society is accompanied by negative phenomena such as economic crises, social and political problems, legal nihilism.

One of the most negative effects are crime, which has become organized and global, which requires the revitalization of the criminal justice system. However, systematic changes in economic, social, political and other spheres of society and the state also led to the creation of conditions for democratization and strengthening the protection of human rights, which implies, among other things, humanise the criminal law.

In Ukraine systematic development of legislation related to the criminalization of offenses, not yet completed, and at an early stage. However, the experience of foreign countries legislation is known that most of them in the criminal law with articles, rules which provide for offenses and articles which are provided compositions criminal offense (eg USA, UK, France, Netherlands, Israel, etc.).

Taking into account international experience, policy of Ukraine should be focused on requirements that are constant elements of any rule of law. All of the above determines the relevance of the chosen theme of the article. The aim of the paper are: 1) The main areas for improvement in terms of participation Institute humanization of criminal legislation of Ukraine, 2) to distinguish between the concepts of "crime", "administrative offense" and "criminal offense".

Key words: complicity, crime, misdemeanor, an administrative offense, criminal offense, partners, public danger.